

Na noite da derradeira novena de difuntos a eirexa estaba inzada de medos.

En cada vela [e]scentilaba unha ánima e as ánimas que non cabían nas velas acesas acochábanse nos currunchos sombrizos e dende alí fíaban os rapaces e facíanlles carantoñas.

Cada luz que o sancristán mataba era unha ánima acesa que se desfacía en fíos de fune e todos sentíamo-lo bafo das ánimas en cada vela que morría.

Dende entón o cheiro da cera traíame a lembranza dos mortos daquela noite.

O abade cantaba o responso diante dúha caixa chea de ósos e no intre de fina-lo “paternóster” daba comenzo o pranto.

Catro homes adiantábanse apartando mulleres enlouquecidas de doer e cunha man erguían o ataúde e coa outra empuñaban unha facha.

A procesión tiña remate no osario do adro. Os catro homes levaban o ataúde pendurado a rentes do chan e a facha deitada pingando cera por riba dos ósos. Detrás seguía o enxamio de mulleres ceibando laídos abroxadores, moito máis arrepiantes que os do pranto nun enterro de afogados. E se as mulleres carpián, os homes esbaguillaban calados.



Naquela procesión todos tiñan por quen chorar e todos choraban.

E aínda choraba Baltasara, unha rapaza criada pola caridá de todos que aparecera dentro dun queipo, a carón dun cruceiro, que non tiña pai nin nai nin por quen chorar; mais ela foi collida polo andacio do pranto e tamén se desfacía carpin-do con tódolos folgos.

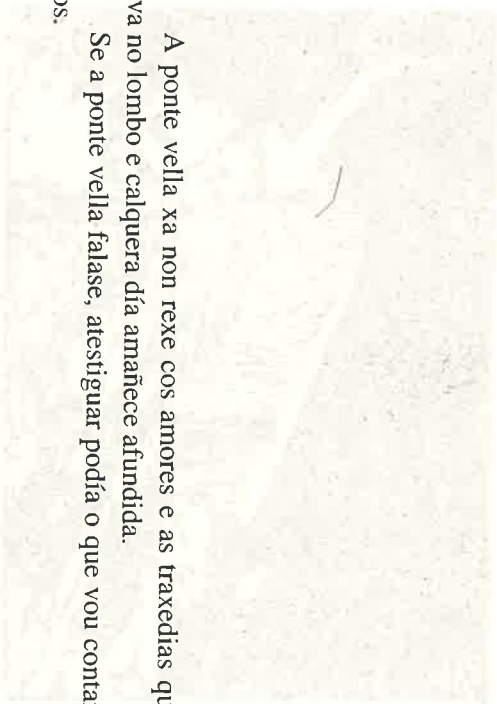
Camiño das casas unha veciña inquireu da rapaza:

—¿Por quen chorabas, Baltasara?
I ela dixo, saloucando:

—¿O non ter por quen chorar parécelle pequena desgracia, señora?

A ponte vella xa non rexe cos amores e as traxedias que leva no lombo e calquera día amañece afundida.

Se a ponte vella falase, atestiguar podía o que vou contarvos.



Era unha rapaza branca e bonita como unha filla de rei.

Pola súa endebleza e o seu porte fidalgo fíxérona costureira e tódolos anoiteceres pasaba pola ponte vella e cruzábase sempre co estudante de crego.

—Boas tardes, Rosa.

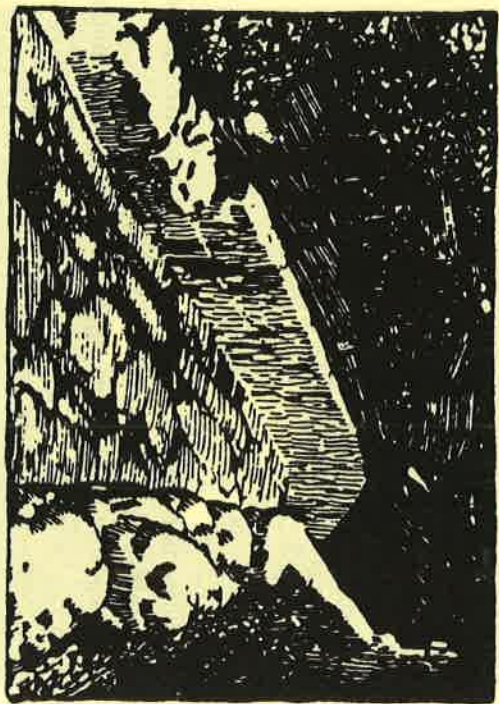
—Boas tardes, Pedro.

Ela viña da costura; el tornaba do latín. E olláronse de pasada tantas veces na ponte vella que cando Pedro entrou no Seminario, xa levaba un amor no peito.

O inverno foise e Pedro chegou do estudo e viña ardendo por ver a Rosa. O namorado sentábase tódolos anoiteceres na ponte vella, en espera...

A costureira branca e bonita xa non andaba na costura e ó topárense nalgún camiño, ela agachaba a cara no seu pano i el poñíase a morrer.

Un día Pedro escoitou, co corazón trubado, unha conversa na ponte.



—Aquela cariña tan feita trocouse nunha carantoña que pon medo. Xa seu pai viña de xentes marcadas con cruz no libro da parroquia, e que non pensen en curala... O que che ten a probiña Rosa é o mal de san Lázaro.

A noite daquel día pechouse para Pedro coma se se pechasen tódalas portas do mundo.

Agora é un abade moi vello e moi santiño, que se senta moitos anoiteceres na ponte vella a reparti-lo ben da súa san-tidade en tódolos que pasan.

No escuro caletre de Martiño buleu sempre un verme de luz. Martiño arelaba ser dono do campanario da eirexa.

Críouse ó rabo do sancristán para gana-la súa vountade e medrando, medrando, chegou a sineiro porque Martiño era parvo e dáballe por tanguelas campás.

Nos primeiros, Martiño escorentaba rapaces. Despois a porta do campanario, decote aberta, apareceu cun tarabelo. De alí a pouco Martiño púxolle un ferrollo e meteuse dentro.



Foi así como Martiño entrou solerminamente en posesión do campanario da eirexa e fixo diti a súa casa e das campás a ferramenta con que traballaba para si.

Os rapaces endexamais lle concedémo-lo dereito de mandar no campanario e disputámosllo con xeneira e con medo, pois quen lle facía unha pagáballe dúas cando entraba na eirexa, que viña sendo a rateira onde Martiño atrapaba rapaces.

Adocidos como estábamos por rubir ó campanario, o noso maxín non acougaba maquinando cousas. Un día inventamos tan boa iñorma que logramos entrar. Nin que decir ten que na "casa" do probe Martiño non deixamos cousa enteira nin san. E foi entón cando Martiño comenzou a engaiolarnos para se vingar.

Sentados a plan no adro, contábanos Martiño, con voz medoñenta, as cousas acontecidas no campanario, cando as ánimas da Santa Compañía pasaron por riba do seu peito, cando unha noite repinicaron as campás e foi ver quen as tanguía e recibeu unha labazada... Nós non bulíamos escoitando aparvados os contos de Martiño, e, cando a noite pechaba, morríamos de medo.

A vinganza de Martiño foi tal que aínda hoxe eu estouna padecendo nestes medos que me dan.

Aínda eu non nascera e miña nai era pequena.

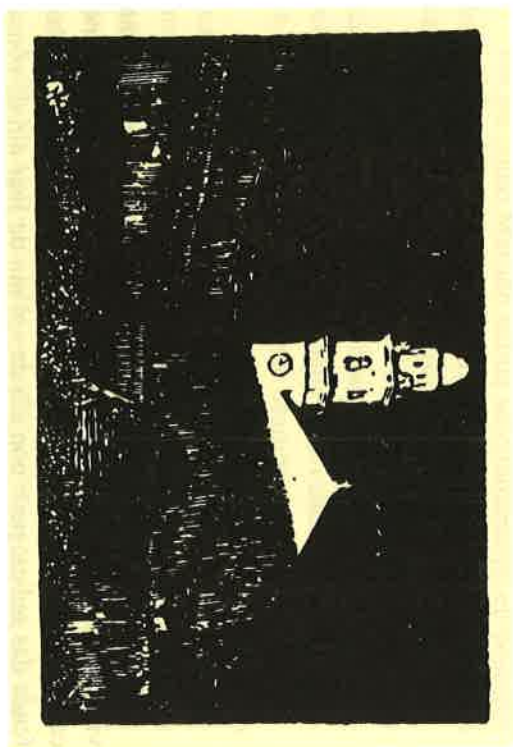
Na bocanoite dun día morro de abril as xentes da miña vila ollaron unha raiola de luz que viña do mar, batendo no campanario da eirexa como unha raiola de sol colada por unha fenda das nubes; pero non era de sol nin de luar nin de cousa semellante. Aquilo era unha luz de lóstregos, botada por un ollo vixiante, que cachea algo, deténdose de tempo en tempo no campanario da eirexa para sabe-la hora e seguir dispois traballando.

As xentes acudían en greas dende tódolos cabos da vila e plantábanse na praza, todos caladiños coma petos. Chantados os pés no chan seguían cos ollos o movemento da luz; alentaban a modo e os corazóns petaban forte.

Xa noite pechada chegou o médico, home de moito creto centífico, e todos fóronse a il agardando que da súa boca saíse a verdade. O médico ollou a luz, enrugou a narís, ergueu os homeiros e dixo con cara de poucos amigos:

—Eu non coñezo iste fenómeno.

Nunca tal dixerá. Unha muller formulou nun chí de delor o medo de todos. E as xentes enlouquecidas espalláronse polas rúas berrando: "¡Que se acaba o mundo!" "¡Que se acaba o mundo!"



Uns corrían con sacos de pan ó lombo en dereitura do monte, outros axionllábanse nos cruceiros e rezaban. Os nenínos, levados polas nais, carpían con tódolos folgos; os vellos pedían confesión.

Os ladróns restituían o roubado ou declaraban o roubo; os calumniadores apreixaban a roupa das súas vítimas pedindo perdón. Diante da morte todos se laiaban dos seus pecados.

E arreo seguían resoando na noite, como cantos de galo, os berros arrepiantes: “¡Que se acaba o mundo!” “¡Que se acaba o mundo!”

O vello abade non daba abasto confesando pecadores e, cando xa, determinou benzoar a todos e absolvelos porque a morte estaba perto e non había tempo que perder.

Nisto chegou Ramón, o mozo máis forte da vila, traendo da man a moza dos seus amores. A parella de namorados fura-

ban na xente como unha punta de ferro e, despois de moito traballo, presentáronse diante do abade e caeron ós seus pés.

—Cásenos, señor, cásenos, que estamos vivindo en pecado mortal.

E cando aínda non rematara de abenzoalos o abade, escoltouse unha voz que decía:

—¡Non teñades medo ningún, que é luz eléutrica da escodra inglesa! ¡Non teñades medo que é luz eléutrica!

Era o dono da fábrica de salazón, que viña correndo cun farol na man.

Ramón e Micala xa non vivían en pecado e colleron vergonza diante da xente.



Na “cova dos carcamáns” vive —según contan— unha dona encantada que vén a peitearse de mañán cedo nas pedras da beiramar, i eu gustaba de ir mata-lo tempo naquela medonhenta soedade, agardando que calquera día aparecese diante dos meus ollos a fremosura que tantos mariñeiros ollaran. I en axexo da dona encantada pasei días e días sentado no curuto da mesma pedra.

Fun esquecéndome do encanto e afíxenme á soedade medonhenta e ó bruído das ondas do mar. Aínda levo nos ouvidos o son das ondas que escachaban nas pedras e a resposta que facían no fondo da “cova dos carcamáns”.

Os meus ollos poucas veces esculcaban nas lonxanías: pousábanse mellor no fondo das augas, onde eu podía avista-lo mundo que criou mitos no maxín popular.

Non sei por qué; mais eu sempre detiña o meu ollar nunha pedra redonda como un cráneo, toda cuberta de argazo verde. E as miñas visitas xa non tiñan outro ouxeto que olla-la pedra redonda.

Un día de mareas vivas tanto devalou o mar que a pedra botou fóra das augas o seu currupe e nunca tanto se asemellou a un cráneo cuberto de cabelos verdes. Cando unha onda solagaba a pedra, o pelo desflañábase debaixo do mar, aboiando como o

cabelo dunha muller afogada. No recuar das ondas a pedra saía das augas e o cabelo aplacábase i entón aparecía peiteada con raia ó médeo, talmente como unha cabeza de muller.

Moitas veces ollei como as ondas do mar xogaban co cabelo verde e os meus ollos encantados non se fartaban endexamais.

Nun serán de brétema dérome tentacións de colle-la pedra e desfacerlle os cabelos para dar acougo ó meu espírito.

Arriscándome moito puden chegar pertiño da pedra redonda e, alongando o brazo, apañei os cabelos e turrei por eles para riba.

A pedra era levián i erguina no aire como un verdugo que amostra unha cabeza cortada.

Cando me lembro, aínda sinto un arrufío nas costas. O que eu tiña pendurado polos cabelos non era unha pedra, non: era... ¡unha caveira humán!

Cicais a caveira da dona encantada, que debu morrer, porque xa fai moito tempo que non vén peitearse de mañán cedo nas pedras da beiramar.

Cando eu era rapaz chegou Ramón Carballo; viña con chaqueta de tarazona forrada de baeta vermella e unha gorra con visera de carei, como veñen os que van a navegar. Tamén traía o peito tatuado, que ben lle mirei eu un paxaro cunha carta no peteiro e o seu nome debaixo.

Lémbrome que Ramón Carballo foi a Bos Aires e volveu sen cartos. Logo foi á Habana e non trouxo diñeiro. Despois foi a New York e volveu tan probe como fora. Ramón Carballo aínda foi a non se sabe onde e non volveu máis.

II

Eigui compría escribir unha novela; pero eu son home de ben e non debo conta-lo que non sei. Pero novela haina.



III

M. Lavalet gana o seu pan vendendo restos humanos. M. Lavalet é un home arrepiante: ollos roxos de vidro, cabelos mortos de peluca vella, regos secos de suor luxado na testa, friaxe de éter nas mans e nos beizos a sustancia de moitos venenos.

Iste home vive no terceiro piso dunha rúa estreita de París.

Un día charnei cos cotelos á porta i entrei... Unha sala chea de ósos humanos, algúns aínda frescos, compoñía o “comercio” para médicos. Na sala de “curiosités”, para cosmopolitas, había moitas cousas: un feto momificado ollándose o embigo, unha caveira de gorila coa súa cresta de casco guetreiro, a pelexa da cabeza dun chino para sere colocada nunha armadura de escaiola.

Cando M. Lavalet soupo que eu era pintor amostroume unha gran colección de coiros humanos tatuados e curtidos para facer petacas, carteiras...

Un dos coiros era do peito dun home, representando un paxaro cunha carta no peteiro e debaixo do deseño campaba iste nome: Ramón Carballo.